

БУЗЛУДЖА

ИЗДАВАТ:
ОКРЪЖНО ИСТОРИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО, ОКРЪЖЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ В СТАРА ЗАГОРА, НАЦИОНАЛЕН ПАРК—МУЗЕЙ „ШИПКА—БУЗЛУДЖА“

Юбилеен вестник по случай 100 години от подвига на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа Цена 5 ст.

СРЕЩА НА ТРИ ЕПОХИ

Бузлуджа!

Мило и драго е това име за всеки труженник и патриот в нашата страна. В героичната летопис и революционното минало на нашия народ Бузлуджа блиста с обаянието и ореола на историческа светнина. Защо този старопланински връх е напоен с кръвта на най-свидни и смели български чедра. Няма друго място у нас така последователно спождавано от революционни исторически събития в различни, но еднакво тежки за нашия народ времена. Историята сякаш пожела да свърже славно дело на Хаджи Димитър и неговите четници от 1868 г. с по-сетнешните прогресивни борби на народа ни и на Бузлуджа си подадоха ръка, вплетоха идеи и дела три героични и революционни епохи.

Името на върха прогряма и се понесе като легенда след героичната саможертва на Хаджи Димитър и неговите четници преди 100 години.

Преминува Дунава на 18 юли 1868 г. четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, в състав от 127 юнаци, целела да вдигне въстание в България и образува „Привременно правителство“ в Стара планина. Още от стъпването на родна земя тя започна неравни боеве с многочислената турска войска и башибозуци. Карансеп, Патрещица, Вишовград, Канлъдере — това са местата, по които се вие кървавата диря на четата към Балкана. Загубил своя верен другар Стефан Караджа и по-голяма част от четниците, на 30 юли 1868 г. с около 28 храбри Хаджи Димитър достигнал вр. Бузлуджа. Тук четата била обкръжена от многоброен неприятел: редовна турска войска и заплетата и башибозуците на страшния палач Куртчи Осман. Започнал кървав и неравен бой. Шепата герои, вдъхновявани от своя славен воевода, мъжествено посрещали повече от 700 озверели поробители. След три и половина часоно сражение, в което показан чудеса от храброст и безкрайна обич към България, почти всички четници заедно с Хаджи Димитър били избити. Връх Бузлуджа скътал в своите земни недра героиската им кръв и поругани от турците тела, а хайдушкият повей на стария Балкан и до днес нашепва за величавия подвиг.

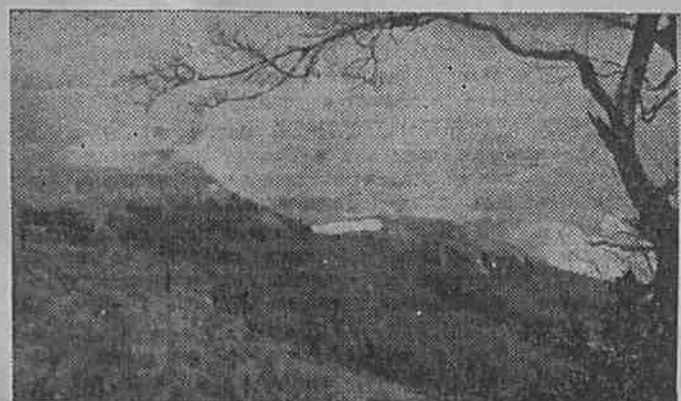
След две десетилетия Бузлуджа предаде на българското социалистическо движение потъпканите от българската буржоазия революционно-демократични идеи и завети на апостолите от национално-освободителната революция. В пазвите на легендарния връх, скрити от жестокия режим на Стамболовата диктатура, недалеч от лобното място на Хаджи Димитър, на 2 август 1891 г. се събраха на своя „Първи учредителен социалистически конгрес“ първите социалисти в България. Под ръководството на Димитър Благоев те решаха да създадат у нас „Българска социал-демократическа партия“, от която израсна и се оформи днешната наша славна Българска комунистическа партия. Конгресът прие и първата програма и първия устав на партията и решение за издаване на „Социалдемократическа библиотека“. На Бузлуджа нашата партия направи първата си крачка, разпери криле като орлица и поведе труден и неравен бой за правда и свобода.

Дългият път на тази борба изведе потомците на героите от национално-освободителната епоха, възпитаниците на Благоевско-Димитровската партия пак по старите хайдушки пътеки на Балкана—закрилник. И връх Бузлуджа отново се показва гостоприемлив към верните синове на нашия народ. На 13 януари 1944 г., след няколко часа борба със страшна снежна стихия, преспи и поледица партизаните от Габровско-Севиленския отряд се подслониха в хижата на връх Бузлуджа. Но на 25 януари те са нападени от фашистки наемници. Върхът е отново свидетел на неравен бой, но този път, след четиричасово сражение, врагът е прогонен далеч. До гробовете на Хаджидимитровите четници загиват тримата партизани: Георги Николов — Енчо, Слави Ангелов — Альоша и Богдан Борисов — Любчо. Още веднаж е окървавено гордото чело на старопланинския исполин. И още веднаж народът ни тайно шепне името на Бузлуджа и разказва за новите герои...

Но Върхът помни и знае не само дядо Благоев и сподвижниците му или кървавата битка на смелите народни партизани с монархофашистите от 1944 г. Тук дейците около съединението на северна и Южна България, начело със Захари Стоянов и буйният Чардафон, определяха през 1855 г. деня на този спасителен за отечеството ни акт. И още много пъти в следващите по-късни години връх Бузлуджа е бил свидетел на масови народни протести и митинги против продажните буржоазни режими, на комсомолски демонстрации, излети и спартакиади, на нелегални партийни събрания и конференции. Така Бузлуджа стана символ на организирана съпротива и борба на народа ни срещу чужди и наши поробители.

Днес върхът е превърнат от народната ни власт в Национален парк. Не стихва потокът от поклонници и туристи, но с тях не ходи мъката, шестувала в Балкана през робските години, а песни и смях огласят Бузлуджа и славят свободата.

Емил ЦАНОВ

ВРЪХ БУЗЛУДЖА

Историята на нашето Отечество е изпълнена от слави с битии, познава безброй храбри синове, отдала всички сили, възторжена младост и живот за свободата на България. В летопис на борбите за национално освобождение през Възраждането особено ясно се откроява безсмъртния подвиг на Хаджи Димитър, Стефан Караджа и техните другари. Изминаха вече сто години от славния им поход през лятото на 1868 година, но ехото от това събитие продължава да звучи с неотслабваща сила до днес. Голямата заслуга на двамата вожди се състои преди всичко в големия политически резонанс, който предизвика тяхната смела революционна акция в отоманската империя. Хаджи Димитър и Стефан Караджа осъществиха този легендарен подвиг благодарение на своите прекрасни лични качества и добродетели: необикновена храброст, организационни способности, железна воля, физическа сила и себеприношение. Но от най-голямо значение за безсмъртното им дело е тяхното възторжено родолюбие, национално достойнство и политическа зрялост. Хаджи Димитър

прости думи, пропити от трогателно чист патриотизъм не са само красива фраза, а програма за действие, израз на нравствена сила и непреклонен борчески дух. Хубавите думи

менне е знаменитият Георги Раковски. Още в началото на 60-те години на миналия век, благодарение на неговата кипеща революционна и обществено-политическа дейност, внов-

еводи. Така хайдутите-отмъстители и местните завераджибунтари се превръщат в революционери от национален мащаб. Комитетът „Върховно народно българско тайно граждан-

от хората са избити, останалите хванати и обесени. Тук намират своята героична гибел и двамата войводи. Стефан Караджа, тежко ранен, попада в плен на врага ирай с Вишовград и скоро след това е обесен в Русе, а Хаджи Димитър загива славно в люта битка на връх Бузлуджа.

Макар и разбита в неравните битки, четата предизвика голям политически ефект и е събитие от голямо значение в нашата история. Вестта за преминаването на голям български отряд и драматичните сражения срещу поробителите се разнася мълниеносно навред по българската земя. Юнашката смърт на Хаджи Димитър и Караджата запалва бунтове и пламък у всяко родолюбиво българско сърце, вдъхва нурани, става стимул за борба. В същото време турската власт е сериозно обезпокоена за своето господство. Хаджидимитровата чета е за нея още един симптом, че българският народ е твърдо решен да се бори до край за правда и свобода. В този смисъл четата от 1868 година спомогна значително за решаването на българския църковен въпрос, а по

БЕЗСМЪРТНОТО ИМ ДЕЛО

много скоро се превръщат в най-бласлави дела. Х. Димитър и Стефан Караджа организират и оглавяват голяма дружина от около 130 храбри български мъже, решени да сложат костите си в пантеона на българската свобода.

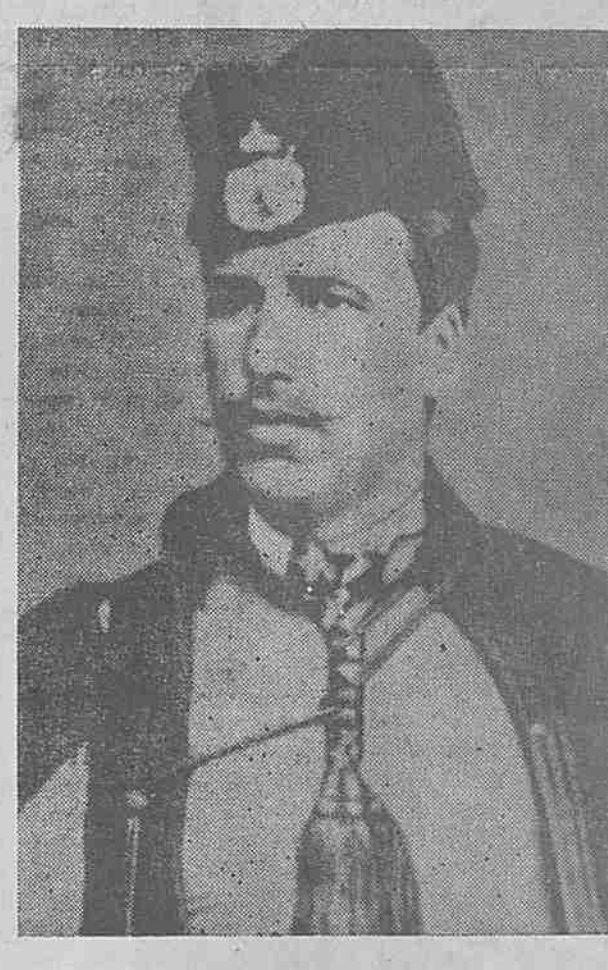
Инициативата за революционната прова през 1868 година принадлежи на двамата воеводи. Но по своя замисъл и предназначение тяхното начинание не е просто резултат на случайни хрумвания или увлечение за романтични хайдушки подвизи. Четата на Х. Димитър и Ст. Караджа е закономерна излиза на организираното всеобщо българско национално-освободително движение, със своя революционна идеология, съответна тактика и стратегия. Първ идеолог и организатор на това дви-

жение е знаменитият Георги Раковски. Още в началото на 60-те години на миналия век, благодарение на неговата кипеща революционна и обществено-политическа дейност, внов-

еводи. Така хайдутите-отмъстители и местните завераджибунтари се превръщат в революционери от национален мащаб. Комитетът „Върховно народно българско тайно граждан-

СТЕФАН КАРАДЖА

ХАДЖИ ДИМИТЪР

БРАТЯ БЪЛГАРЕ!

Тегилата, причиняеми на нас от турското правителство, станали вече несносни. То, вместо да облекчава нашето състояние, от ден на ден го прави по-нетърпимо: от всичко това няма друго спасение, освен да станем и с оръжие в ръка да дирим своите права и свобода.

Ето, ние ви показваме пресвят пример за това като се хващаме за оръжие: последвайте ни и вие ще бъдете достойни потомци на нашите славни предеди Крума, Бориса, Симеона и пр., които никак и не търпят чуждото срамно и низко за човека яго.

Не надявайте се никому да дойде да ви освободи като седите със сгънати ръце! Не слушайте ничий съвет, а само и само надеждата ви да бъде основана на вашите юнашки ръце, защото те са истинни и верни ви помощници, който ще ви помогне и избави.

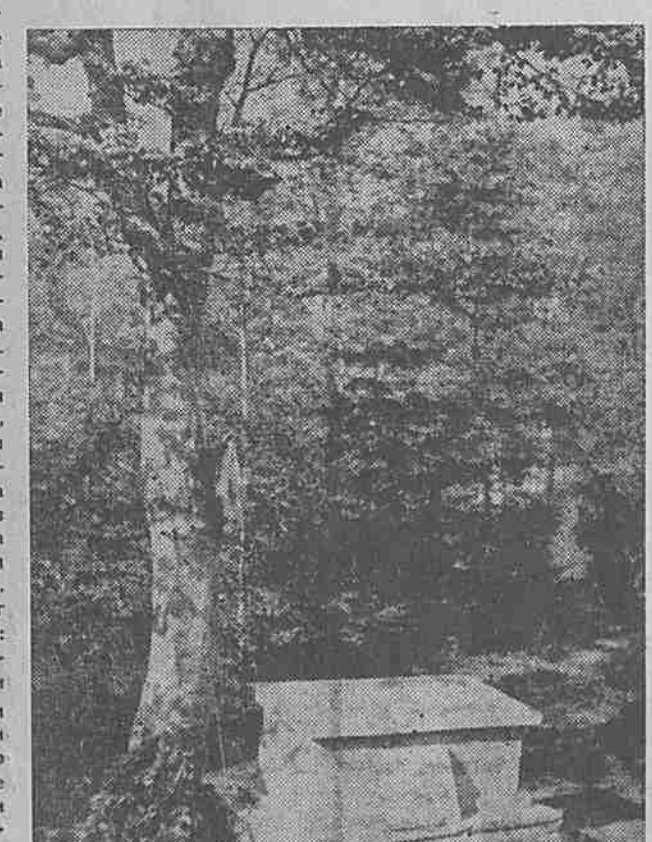
Братя! Времето е дошло и ни вика да си дирим нашите права. Нека го послушаме и си покажем пред света народ, достоен за свобода.

На всякоко бил от каква и да е народност па и на самия турчин, който седи мирно, ще бъде почетен както честта му, имота му, тъй също и неговата вяра. Намерението ни е да изгоним не сносното злоупотребиение и да си добием народните права и свободата.

Братя, златогривий лъв реве из балкана и ни вика! Нека всички ся притичем под неговия припорец и съгласно с една уста извикнем: „Свобода или смърт!“

Стара планина. Привременното правителство. Прокламация към българския народ, отпечатана от Хаджи Димитър и Стефан Караджа в Букурещ, 1868 г.

ЛОБНОТО МЯСТО НА ХАДЖИ ДИМИТЪР НА БУЗЛУДЖА

и Стефан Караджа не са имали възможност да получат високо за онова време образование. Това не им пречи обаче, благодарение на природна интелигентност и способности, присъщи на народните водачи и големите личности в историята, да вникнат по интуитивен път в разvoja и хода на събитията, за да поемат отредената им роля в борбата за освобождението на България. Съзнавайки напълно своя дълг към онеправданото Отечество, в едно писмо до войводата П. Хитов, Хаджи Димитър казва: „В нищо друго няма спасение, освен в съгласието и постоляството, за да туриме край на мъчителствата и угнетенията на бедния ни народ български и тогаз, казвам, ще има право да се гордеем и възви сивае между другите за труда, който нито показан на света не ще има кой да ни го откаже никога... аз съм политически хайдутин“. Така Хаджи Димитър просто, но съвсем ясно определя сам своята дейност. Неговите мисли споделя и верният му събрат в делото Стефан Караджа: „Не мът за тирана, а свобода и независимост за нашето съществуване и много петимно Отечество... Към него са съсредоточени всичките ми мисли и желания... Би ще скоро време, което в освобождението наше отечество дото до секой от нас намери услада и утешение от многовековното страдание, ще да останат познати всеини благородните ни дела всекиго българина, една от най-приятните възнаградения.“ Тези искрени и

лкана. С оглед на това войводите носят със себе си специален позив до българския народ от името на привременното правителство, в който между другото се казва: „Братя българя!... няма друго спасение, освен да станем и с оръжие в ръка да дирим своите права и свободи...“ Позивът завършва с думите „Свобода или смърт!“

На 6/18 юли 1868 година, добре подготвената и организирана, четата преминава Дунава при Свищов до устието на р. Янтра и се насочва към Стара планина. Турската власт още в началото разбира, че има насрещи си един силен и добре организиран противник. Затова тя взема бързи мерни срещу него. От Дунав до Балкана четниците водят ожесточени битки с турски потери. Местностите Караисенските лозя, Карапанова кория, Дълги дол, Канлъдере и Бузлуджа ще останат на веки неми свидетели на кръвопролитни, епични битки за свободата на България. Четниците проявяват изключителна издръжливост, храброст и дръвоновие, достойни за възхищение. Но и този път многобройният, въоръжен до зъби неприятел, въпреки нанесените му големи загуби, надделява. Четата е разбита. По-голямата част

този начин допринесла за признаването на нашия народ като отделна национална и политическа единица в империята. Учредяването на българската екзархия е един компромис на Портата за удовлетворяване на българските искания за надеждата, че така ще успее да предотврати издигащата се национална революция.

Най-сетне четата има и това важно значение, че спомогна за преодоляването на един, макар необходим и закономерен, но неефективен начин за борба, канъвто беше четническата тактика. Разгромът на четата постави пред българските революционни дейци неотложната задача да потърсят нови по-резултатни средства за издигане на българското революционно движение на нов, още по-висок етап. Великата жертва на Хаджи Димитър и Караджата, безпримерният подвиг на четниците през паметното лято на 1868 година спомогна много за изостряне на революционната криза в прогнатата османска, феодално-деспотична империя и създаде условия за още по-широк размах на българската национална революция.

Константин КОСЕВ кандидат на историческите науки